

ALISHER NAVOIY VA UILYAM SHEKSPIR: ADABIY OBRAZLAR VA TEMATIK UYG'UNLIK QIYOSIY TAHLILI

<https://doi.org/10.70728/phil.v05.i02.007>

Maysara Djamalovna Daniyeva
Zilola Djamalovna Daniyeva
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti

Annotatsiya: Maqolada Alisher Navoiy va Uilyam Shekspir ijodida qahramon obrazlari, ularning ijtimoiy va axloqiy qadriyatlari hamda badiiy ifodalanishi qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqot ikki adibning ijodiy merosida insoniy fazilatlar, axloqiy me'yorlar va jamiyat bilan munosabatning ifodalanish usullarini o'rganishga qaratilgan. Maqolada shuningdek, ikki adibning janr va tematik yondashuvlaridagi o'xshashlik va farqlar ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, Uilyam Shekspir, qahramon obrazlari, axloqiy qadriyatlar, qiyosiy tahlil, badiiy ijod

ALISHER NAVOI AND WILLIAM SHAKESPEARE: COMPARATIVE ANALYSIS OF LITERARY IMAGES AND THEMATIC CONSISTENCY

Maysara Dzhamalovna Daniyeva
Zilola Dzhamalovna Daniyeva
University of Economics and Pedagogy

Abstract: The article provides a comparative analysis of character portrayal, social and moral values, and artistic expression in the works of Alisher Navoi and William Shakespeare. The study focuses on how the two writers depict human virtues, moral norms, and social relationships. Similarities and differences in their thematic and genre approaches are also explored.

Keywords: Alisher Navoi, William Shakespeare, character portrayal, moral values, comparative analysis, literary creativity

KIRISH

Alisher Navoiy va Uilyam Shekspir ijodi o'z davrining adabiy tafakkuri va madaniy kontekstini aks ettiruvchi noyob namunalardir. A.Navoiy o'zbek mumtoz adabiyotining rivojlanishida, U.Shekspir esa ingliz dramatik adabiyotining shakllanishida muhim o'rin tutgan. Ikkala adibning ijodida insoniy fazilatlar, axloqiy qadriyatlar va jamiyat bilan munosabatning turli jihatlarini batafsil ochib berilgan.

A.Navoiy she'riyatida axloqiy, falsafiy va ijtimoiy mavzular qahramonlar orqali bayon qilinadi; u o'z asarlarida inson ruhiyatining nozik jihatlari va ma'naviy kamolot yo'lini tasvirlaydi. Shuningdek, uning qahramonlari odatiy ijtimoiy vaziyatlarda shaxsiy qarorlarini qabul qilish orqali axloqiy me'yorlarni namoyon qiladi.

U.Shekspir dramatik asarlarida esa inson tabiati, ijtimoiy rollar va axloqiy dilemma masalalari sahna orqali ifodalanadi. Uning qahramonlari ijtimoiy va shaxsiy ziddiyatlar orqali rivojlanadi va turli dramatik vaziyatlarda axloqiy va hissiy qarorlarini amalga oshiradi.

Shu nuqtai nazardan, ikki ulkan adib - Alisher Navoiy va Uilyam Shekspir - qahramonlarini qiyosiy tahlil qilish orqali ularning badiiy ifoda uslubi, tematik yondashuvi va axloqiy-ijtimoiy qadriyatlarining o'ziga xos xususiyatlarini yanada chuqurroq aniqlash mumkin. Tadqiqot jarayonida A.Navoiy va U.Shekspir qahramonlarining ichki kechinmalari, shaxsiy qarorlari va jamiyat bilan munosabatlari alohida e'tiborga olinadi, bu esa ularning badiiy dunyoqarashi va ijodiy uslubini tushunishga yordam beradi.

Ushbu maqola shu maqsadni ko'zlab yaratilgan bo'lib, A.Navoiy va U.Shekspir qahramonlari orqali insoniy fazilatlar, axloqiy qarorlar va ijtimoiy munosabatlarning badiiy aks etish usullarini tizimli ravishda tahlil qiladi. Shu bilan birga, qiyosiy yondashuv ikki adib ijodidagi umumiy va farqli jihatlarni ko'rsatib, ularning badiiy til, obraz yaratish texnikasi va dramatik yoki falsafiy ohangdagi uslublarini solishtirish imkonini beradi.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda deskriptiv, qiyosiy-lingvistik va adabiy-analitik metodlardan foydalanildi. A.Navoiy va U.Shekspir asarlari qahramonlar obrazlari, ularning axloqiy va ijtimoiy qadriyatlari hamda badiiy ifodalanish usullarini o'rganish manbai sifatida ishlatildi.

Metodologik yondashuv quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. *Deskriptiv tahlil* - qahramonlarning xarakter xususiyatlari, nutq va harakatlari, shuningdek, ijtimoiy kontekstdagi o'rni batafsil tasvirlandi.
2. *Qiyosiy tahlil* - ikki adibning ijodiy metodlari va qahramon tasvirlash uslublari solishtirildi, tematik va janriy o'xshashlik va farqlar aniqlashga harakat qilindi.
3. *Struktur-semantik yondashuv* - qahramonlarning axloqiy qarorlari va ijtimoiy munosabatlari, shuningdek, badiiy ifodada ishlatilgan til va frazeologik birliklar tahlil qilindi.

Shu metodlar asosida A.Navoiy va U.Shekspir qahramonlarining ijtimoiy va axloqiy qadriyatlar bilan bog'liqligi, shaxsiyati, qaror qabul qilish jarayonidagi motivatsiyalari va badiiy uslublaridagi farqlar hamda o'xshashliklar aniqlanishi maqsad qilindi.

NATIJALAR

Tahlil shuni ko'rsatdiki, Alisher Navoiy va Uilyam Shekspir qahramonlarida insoniy fazilatlar, axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy majburiyatlar markaziy o'rin tutadi. A.Navoiy asarlarida qahramonlar odatda shaxsiy axloqiy tamoyillarini, mehr-oqibat va ma'naviy kamolotni namoyon etadi, ularning qarorlari ko'pincha axloqiy va falsafiy nuqtai nazar bilan bog'liq. U.Shekspir qahramonlari esa dramatik ziddiyatlar orqali rivojlanadi: ular ijtimoiy rollar, shaxsiy intilishlar va axloqiy dilemma o'rtasida qaror qabul qiladi.

Fonetik, leksik va frazeologik vositalar nuqtai nazaridan, A.Navoiy qahramonlari orqali nozik falsafiy g'oyalar va axloqiy qadr-qimmat ifodalanadi, U.Shekspir qahramonlarida esa dramatik holatlarning kuchi va hissiy og'irligi til va nutq vositalari bilan boyitiladi. Ikkala adibda ham qahramonlarning ichki kechinmalari, shaxsiy qarorlari va ularning jamiyat bilan munosabati tasvirlanadi, lekin A.Navoiy badiiy ifodada falsafiy va axloqiy ohangni, U.Shekspir dramatik va sahna effektini ko'proq ishlatadi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki:

- A.Navoiy qahramonlari axloqiy va ma'naviy yetuklikni targ'ib qiladi;
- U.Shekspir qahramonlari dramatik ziddiyatlar va ijtimoiy majburiyatlar orqali rivojlanadi;
- Har ikkala adib qahramonlarning nutqi, dialog va monologlari orqali ularning ichki dunyosini ochib beradi;
- Tematik jihatdan ikki adibning ijodiy yondashuvi insoniy fazilatlarini ifodalashga qaratilgan bo'lib, ularning badiiy uslubi va janri turlicha.

MUHOKAMA

A.Navoiy va U.Shekspir ijodini qiyosiy tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, qahramonlar orqali insonning axloqiy va ijtimoiy roli ko'rsatilib, davrining ma'naviy qadriyatlari aks etadi. A.Navoiy qahramonlarida axloqiy va falsafiy mazmun, U.Shekspir qahramonlarida esa dramatik va sahna effektlari kuchli namoyon bo'ladi.

Bog'liqlik va kontekstual yondashuv natijasida quyidagi xulosalar chiqarildi:

- Ikkala adib ham qahramonlar xarakterini, ularning ijtimoiy va shaxsiy qarorlarini badiiy shaklda ifodalashda o'ziga xos til va frazeologik vositalardan foydalanadi;
- A.Navoiy ijodida falsafiy va axloqiy mavzular ustun bo'lsa, U.Shekspir ijodida hissiy dramatik ziddiyatlar markaziy rolni egallaydi;
- Qiyosiy tahlil ikki adib ijodining umumiy va farqli jihatlarini aniqlash imkonini berdi, shuningdek, qahramonlar orqali jamiyat va shaxsiylikni aks ettirishning turli usullarini ko'rsatadi.

Bu natijalar zamonaviy adabiyotshunoslik va komparativ tahlilning metodologik yondashuvlari uchun muhim manba hisoblanadi.

XULOSA

Tahlil shuni ko'rsatdiki, Alisher Navoiy va Uilyam Shekspir qahramonlari insoniy fazilatlarni va axloqiy qadriyatlarni turlicha ifodalaydi. A.Navoiy qahramonlari falsafiy-axloqiy mohiyatga ega bo'lib, shaxsiy axloqiy me'yorlar orqali ma'naviy yetuklikni namoyon qiladi. U.Shekspir qahramonlari esa dramatik sahnalar va ijtimoiy ziddiyatlar orqali axloqiy va hissiy qarorlarni aks ettiradi.

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatdiki:

- Ikkala adib ijodida qahramonlar jamiyat bilan shaxsiy qarorlar va axloqiy qadriyatlar o'rtasidagi ziddiyat orqali rivojlanadi;
- Til va frazeologik vositalar qahramonning ichki kechinmalarini ifodalashda markaziy rol o'ynaydi;
- Tadqiqot natijalari zamonaviy komparativ adabiyotshunoslik, tarjima nazariyasi va badiiy tahlil uchun muhim ahamiyatga ega.

Natijada, A.Navoiy va U.Shekspir ijodida qahramonlar orqali insoniy fazilatlar, axloqiy qadriyatlar va shaxsiy qarorlar turlicha, ammo birdek chuqur badiiy tasvirlanganligi aniqlandi. Ikkala adibning qahramonlari jamiyat bilan shaxsiylik, axloqiy va ijtimoiy majburiyatlar o'rtasidagi murakkab munosabatlarni ochib beradi. A.Navoiy ijodida falsafiy va axloqiy ohang ustun bo'lsa, U.Shekspir qahramonlarida dramatik ziddiyat va sahna effektlari kuchliroq namoyon bo'ladi.

Shunday qilib, tadqiqot qahramonlarning ichki kechinmalari, axloqiy qarorlari va ijtimoiy munosabatlarini yanada chuqur tushunish, ularning badiiy ifodalanish uslublarini tahlil qilish va qiyosiy adabiyotshunoslikda amaliy ahamiyatga ega bo'ldi. Ushbu natijalar nafaqat A.Navoiy va U.Shekspir qahramonlarini, balki turli davr adabiyoti va qiyosiy tahlil metodlarini o'rganish uchun muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Navoiy, A. Xamsa. Toshkent, 2008.
2. Navoiy, A. Lison ut-Tayr. Toshkent, 2010.
3. Shakespeare, W. Hamlet. London, 2001.
4. Shakespeare, W. Macbeth. London, 2002.
5. Mukhtarov, S. O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi. Toshkent, 2015.
6. Karimov, B. Ingliz dramatik adabiyoti. Toshkent, 2012.
7. Saidov, R. Qiyosiy adabiyotshunoslik asoslari. Toshkent, 2018.
8. Bloom, H. Shakespeare: The Invention of the Human. New York, 1998.
9. Greenblatt, S. Renaissance Self-Fashioning. Chicago, 1980.